

Mismod. Begejstringen for de sociale mediers betydning for protest og 'forår' i Mellemøsten er ved at forstumme. De bruges af mange andre end unge, frihedshungrende aktivister.

Twittersheiker og tvivlsomme motiver

AF MORTEN VALBJØRN

Lektor
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Det udløste en ildstorm i den arabiske twittersfære, da den prominente saudiske shiamuslimske præst Nimr al-Nimr blev henrettet af Saud-regimet i 2016. Et studie af mere end syv millioner tweets indsamlet af New York Universitets laboratorium for sociale medier og politisk deltagelse viste, at der i dagene umiddelbart efter Nimrs død blev afsendt næsten 900.000 arabiske tweets med nedladende antishiitisk indhold og 30.000 anti-sunnitiske tweets. Da en anden shiitisk præst sidste år blev frataget sit bahrainske statsborgerskab, fulgte der ligeledes en syndflod af tweets. Mange af disse hyldede Bahrains sunnitiske monarki og beskyldte præsten for at være en iransk agent og terrorist.

Alle disse tweets kom ikke nødvendigvis fra individuelle twitterere. Marc Owen Jones fra Exeter University besøgte i forsommeren Aarhus Universitet, og han kunne fortælle, hvordan automatiserede twitterkonti – de såkaldte »Twitter bots« – bruges til at sprede sekteriske budskaber via sociale medier. I det bahrainske eksempel hæftede Jones sig ved, at mange tweets havde identisk indhold og var afsendt på samme tidspunkt, selvom de fremstod som unikke tweets fra individuelle twitterkonti. Han konkluderede derfor, at de er sendt af centralt styrede Twitter bots, som han i en kortlægning af antishiitiske tweets især har kunnet spore til Saudi-Arabien.

Det er ikke kun i en sekterisk sammenhæng, at den arabiske twittersfære kan gløde. I den aktuelle krise mellem Qatar og Saudi-Arabien, der begge er sunniarabiske monarkier, synes hære af Twitter bots igen at være mobiliseret. De fleste har ifølge Jones været kritiske over for Qatar, men ikke desto mindre har Saudi-Arabien beskyldt det lille monarki for at stå bag 23.000 falske twitterkonti.

ARABISKE sociale medier har i de seneste årtier været i kraftig fremvækst, og de har påkaldt sig stor opmærksomhed inden for mellemøstforskningen. Men som de indledende eksempler illustrerer, har der været en meget interessant udvikling i forskningens fokus. Allerede før de arabiske revolter i 2011 så man en voksende interesse for nye arabiske medier. Eksempelvis var der en debat om, hvorvidt arabiske satellit-tv-stationer som den Qatarbaserede al-Jazeera kunne skabe en ny arabisk offentlighed med et demokratisk potentiale.

Da de arabiske revolter brød ud, følte mange iagttagere, at disse forventninger blev bekræftet. Det var populært at tale om en twitter- eller facebookrevolution, og Googles unge marketingchef for Mellemøsten, Wael Ghonim, erklærede frejdigt, at »hvis du ønsker at befri et samfund, skal du blot give folk internet«. De nye sociale medier fremstod således i et rosenrødt skær. De blev set som et progressivt redskab for en frihedshungrende arabisk »Google-generation«. Forventningen var, at de nye sociale medier kunne bidrage til at skabe tillid og forståelse mellem forskellige befolkningsgrupper og hjælpe dem til at stå sammen imod repressive regimer – og herved bane vejen for et mere frit og demokratisk »nyt Mellemøsten«.

Den arabiske twittersfære lyste rødt, da den prominente saudiske shiamuslimske præst Nimr al-Nimr blev henrettet af Saud-regimet i 2016. De mindes ham fortsat i Yemen. FOTO: REUTERS/SCANPIX

Umiddelbart syntes der at være noget om snakken. Billeder af liget af en tortureret ung egyptisk mand på den berømte »We are all Khaled Said«-facebookgruppe var med til at udløse store protester mod politivold. Gruppen, der var oprettet af Ghonim og havde op imod 500.000 medlemmer, blev siden brugt til at koordinere demonstrationerne, der banede vejen for Mubaraks fald i februar 2011. Og de sociale medier blev ikke kun brugt til at organisere protester. Youtube-videoer optaget på mobiltelefoner skabte international opmærksomhed om protester de steder, hvor pressen ikke havde adgang. Med retweets og hashtags inspirerede og støttede aktivister hinanden på tværs af grænser, og de arabiske sociale medier bidrog herigennem til at skabe en forestilling om en fælles arabisk revolte.

Siden er de optimistiske forventninger om et arabisk 'forår' blevet afløst af mismod. Det nye Mellemøsten har vist sig at være præget af borgerkrige, nye repressive former for diktatur og forstærkede sekteriske modsætninger. I takt med denne udvikling er synet på sociale medier også blevet mere nuanceret og mindre entydigt positivt.

DER har for det første været en voksende anerkendelse af, at en stor udbredelse af sociale medier og adgang til internet hverken er en tilstrækkelig eller nødvendig betingelse for store folkelige opstande endside en udvikling i retning af demokrati. Selvom Facebook og Twitter har størst udbredelse i Golfstaterne, var der – på nær Bahrain – få protester i disse lande. De lande, der havde de største protester, var omvendt dem med den dårligste internetdækning. I Egypten var det, da Mubarak lukkede internettet ned, at egypterne for alvor gik på gaden. Endelig viste

de første frie valg i Egypten, at et decentralt netværk baseret på sociale medier og 140 tegn lange slogans nok kan være nyttigt i mobiliseringen mod et autoritært regime, men at traditionelle former for politisk organisering er langt mere effektive, når det gælder om at få folk til at stemme på bestemte partier.

I det omfang sociale medier faktisk har spillet en rolle, står det for det andet klart, at de kan have en mørkere side og måske ligefrem har bidraget til Mellemøstens tragiske udvikling i det nye årtusinde. Sociale medier kan ikke blot bruges som et redskab til at skabe gensidig forståelse og styrke befolkninger imod repressive regimer. Som Marc Lynch fra George Washington University – selv en aktiv tweeter – har peget på, er sociale medier ofte genstand for overdrivelser, forsimplinger, sort/hvide fremstillinger, dem/os-polarisering og tunnelsyn i den forstand, at mange følger dem, de allerede er enige med. I Mellemøsten afspejlede det sig ifølge Lynch ved, at de arabiske medier i løbet af 2011 forandrede sig fra at have medvirket til en bred folkelig mobilisering mod repressive regimer til at blive en arena for en polariseret politisk kamp, der har bidraget til at udbrede og forstærke fjendebilleder.

Dette skal ikke primært tilskrives de sociale mediers karakter, men i højere grad dets brugere. Ud over unge aktivister og ganske almindelige arabere finder man eksempelvis også, hvad Toby Matthiesen fra Oxford University har betegnet som »sekteriske identitetsentreprenører«. De opnår politisk indflydelse ved at fremstille sig som ledere og beskyttere af en bestemt etnisk eller sekterisk befolkningsgruppe, hvilket gerne sker ved at trække modsætningerne mellem »os« og »de andre« skarpt op.

Sådanne entreprenører er ikke som sådan et

nyt fænomen. Men de sociale medier har vist sig effektive til at fremme disse dynamikker, fordi de giver mulighed for at nå et større publikum hurtigere. I et Mellemøsten præget af stigende sekteriske modsætninger tæller den arabiske twittersfære salafistiske twitter-sheikher som den saudiske Nasser al-Omar, der har opfordret sine 1,6 millioner følgere til at stå sammen i kampen mod shiamuslimer, og The Electronic Mahdi Army, der er en twitterkonto for en shiitisk milits i Irak.

En anden vigtig bruger er de arabiske regimer. I stedet for at lukke ned for internettet forsøger de at udnytte de sociale mediers muligheder. Overvågning af Facebook – med hjælp fra vestlig teknologi – kan være nyttig til at afsløre folks politiske præferencer og afdække deres netværk. De kan også bruges til at så splid mellem befolkningsgrupper som led i en del og hersk-strategi eller som et led i en regional konflikt, som det har været tilfældet mellem Saudi-Arabien og Iran og aktuelt i Qatarkonflikten. De tidligere nævnte Twitter bots er så teknologisk avancerede, at de fleste observatører vurderer, at stater har været involveret.

DISSE mørke sider af de arabiske sociale medier betyder naturligvis ikke, at de selv samme medier ikke også kan have mere positive sider. I kølvandet på Islamisk Stats angreb på en shiamuslimsk moske i Kuwait i 2015 steg antallet af antisekteriske tweets således dramatisk, og i Libanon har antikorrupsionsprotester på tværs af sekter været organiseret online. Men frem for primært at se sociale medier i Mellemøsten som et redskab for frihedshungrende unge aktivister bør man nok snarere betragte dem som en schweizerkniv, som kan bruges af vidt forskellige aktører til lige så forskellige formål.